

Justis- og Beredskapsdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: Lovavdelingen

Vår ref.: Adrian Wilhelm Kjølø Tollefsen

Dato: 26.03.2015

Høring - Tilregnelighetsutvalgets utredning 2014: 10

Justis- og Beredskapsdepartementet sendte den 25.11.2014 på høring Tilregnelighetsutvalgets utredning 2014: 10- Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern.

Utredningen berører helt sentrale prinsipper i norsk strafferett, men også vanskelige spørsmål i grenselandet mellom juss og psykiatri. Utvalget har sett både på samfunnets behov for en rettferdig reaksjon og samfunnsvern, men også den enkeltes behov for behandling. Etter Mental Helse Ungdoms skjønn er utvalgets utredninger svært grundig gjennomført.

Det medisinske prinsipp

Mental Helse Ungdom er uenige i at utvalget står fast ved at man i Norge fortsatt skal legge det medisinske prinsipp til grunn, dog med noen justeringer. Mental Helse Ungdom er av den klare oppfatning av at utvalgets arbeid burde ha resultert i et skifte i Norge, med sikte på å innføre det psykologiske prinsipp.

I rettspsykiatrien internasjonalt har man i hovedsak disse to hovedprinsipper gjort seg gjeldende, det psykologiske (biologiske) og det medisinske. Det er i dag det medisinske prinsipp som ligger til grunn for norsk straffelov. Bruken av det medisinske prinsipp i Norge fører til to problemer:

- 1. Kriminelle med en kjent psykoselidelse blir ofte satt fri uten at det blir gjort noen vurdering av om det var psykosen som var årsaken til handlingen eller ikke.*

Dette fører til unødvendig stigmatisering av mennesker med psykiske lidelser, spesielt psykoselidelser fordi det er tatt for gitt at et psykotisk menneske ikke har noen form for vurderingsevne i det hele tatt.

2. *I noen tilfeller kan mennesker med en psykisk lidelse bli anklaget for å ha gjort kriminelle handlinger. Hvis politiet vurderer saken dithen at vedkommende vil bli vurdert som utilregnelig er det sannsynlig at politiet vil gå til påtaleunntatelse.*

Problemet oppstår når politiet eller andre fremstiller denne personen for legevakt og vedkommende blir tvangsinnlagt med bakgrunn i anklagene. Mental Helse Ungdom mener at dette er direkte brudd på menneskerettighetenes artikkel 11, første punkt.

Sakkyndiges rolle

Mental Helse Ungdom er svært tilfreds med at det i utredningen legges stor vekt på behovet for et skarpere skille mellom det juridiske og det medisinfaglige ansvar. Blant annet skal ikke lenger rettens sakkyndige enten denne er medisiner eller psykolog, uttale seg om hvorvidt de juridiske vilkår etter loven er oppfylt. Dette blir opp til retten å vurdere, noe som etter vårt skjønn er en særdeles viktig prinsipiell og praktisk endring.

Domstolens rolle

I henhold til utvalgets forslag markeres det tydelig at det er domstolens oppgave å trekke opp utilregnelighetens grenser. Mental Helse Ungdom er svært tilfreds med at de sakkyndige ikke lenger skal uttale seg om, eller konkludere med, om tiltalte var «psykotisk» i lovens forstand. Det alminnelige strafferettslige beviskravet – «enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode» – bør fortsatt anvendes fullt ut for spørsmålet om tilregnelighet.

Det overordnede prinsippet om at når en tiltalt er uten skyld, så kan ikke vedkommende klandres og skal således ikke underkastes andre frihetsinnskrenkninger enn de som er strengt nødvendige for vern av andres liv, helse og frihet står fast. Dette er Mental Helse Ungdom enige i.

En av de mer skjerpende bestemmelsene utvalget foreslår, er å gi retten adgang til i dommen å bestemme at lovbrysterer skal anbringes i lukket institusjon med døgnopphold når det ikke er utsikt til snarlig og vesentlig bedring av hans helsetilstand, og hensynet til vern av tungtveiende interesser taler for det.

Fengselsvesenets rolle

Prinsippet om at det psykiske helsevernet i alminnelighet skal ha ansvaret for plassering og behandling av den særreaksjonsdømte holder utvalget fast ved. Dette betyr at fengselsinstituttet ikke skal anvendes i større utstrekning enn i dag. Mental Helse Ungdom er uenige i dette. Mental Helse Ungdom er inneforstått med at terskelen for å dømme mennesker til psykisk helsevern nå senkes. Dette vil kunne bli den praktiske konsekvens all den tid en velger å utvide psykosebegrepet til også å omfatte mennesker med høyt symptomtrykk og liknende, noe Mental Helse Ungdom for øvrig er enige i.

Mental Helse Ungdom mener i denne sammenhengen det må vurderes å gi tiltalte, som etter rettens skjønn er særlig farlige pasienter som er dømt til tvunget psykisk helsevern, sin omsorg i sykehus innen kriminalomsorgen. Det etter samme modell som sikkerhetsavdeling med særlig høy sikkerhet, men da tatt i bruk i større utstrekning enn i dag, også for de som sitter på regional sikkerhetsavdeling. Dette for å verne den gruppen pasienter som ikke er farlige og som ikke er dømt til tvunget psykisk helsevern, men som av andre grunner kan være innlagt på tvang eller som er der frivillig.

Barne- og ungdomsperspektivet

Utredningen mangler dessverre et viktig arbeid hva gjelder rollen til barn mellom 15 og 18 år. Ut fra ansvarsbetingelsene i norsk strafferettspleie vil barn over 15 år kunne kvalifisere til straff hvis de fire alminnelige strafferettsvilkår er oppfylt. Disse er delvis materialisert i straffelovens § 20, bokstav a) til d). I denne sammenheng er det vesentlig å se på det 4. vilkåret i den norske strafferettslige ansvarslæren:

4. Gjerningspersonen må være strafferettslig tilregnelig, hvilket vil si at gjerningspersonen må være fylt 15 år og ikke være psykotisk, bevisst løs eller psykisk utviklingshemmet i høy grad.

Hvorvidt den tiltalte skal frifinnes som følge av alder hører altså inn under det samme vilkåret som tilregnelighetsspørsmålet (nr. 4). Dette er materialisert i straffeloven av 2005 § 20:

«For å kunne straffes må lovbryteren være tilregnelig på handlingstidspunktet. Lovbryteren er ikke tilregnelig dersom han på handlingstidspunktet er:

- a) under 15 år,*
- b) psykotisk,*
- c) psykisk utviklingshemmet i høy grad,*
- eller*
- d) har en sterk bevissthetsforstyrrelse.*

I denne lovbestemmelsen er blant annet aldersbestemmelsen og utilregnelighetsspørsmålet berørt.

Etter straffeloven av 2005, § 62 kan en lovbrøyer som er utilregnelig likevel idømmes tvungen psykisk helsevern:

«Når det anses nødvendig for å verne andres liv, helse eller frihet, kan en lovbrøyer som er straffri etter § 20 bokstav b eller bokstav d, ved dom overføres til tvungen psykisk helsevern, jf. psykisk helsevernloven kapittel 5, når han har begått eller forsøkt å begå et voldslovbrudd, et seksuallovbrudd, en frihetsberøvelse, en ildspåsettelse eller et annet lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet, eller kunne utsette disse rettsgodene for fare og vilkårene i annet eller tredje ledd er oppfylt»

En kan altså både i teori og praksis havne i en situasjon hvor en person mellom 15 og 18 år frifinnes for sin handling fordi vedkommende er psykotisk, men at vedkommende for samfunnsvernets skyld likevel dømmes til tvungen psykisk helsevern jamfør straffelovens § 62.

Problemet som her oppstår er at når et barn mellom 15 og 18 år dømmes til tvungen psykisk helsevern, så finnes ikke en norsk helseinstitusjon som er i stand til å ivareta vedkommende. Det er i overveiende grad institusjoner for voksenpsykiatri, altså for de over 18 år, som er i stand til å innlegge noen på tvang, og gi dem et adekvat og forsvarlig helsetilbud.

Det er av nettopp denne grunn svært beklagelig og kritikkverdigg, at utredningen ikke drøfter disse spørsmålene for en svært utsatt gruppe. Enda viktigere er dette, når det medisinske prinsipp mykes opp og tilregnelighetsfortolkningen alene tillegges domstolene.

MENTAL
HELSE
UNGDOM

MENTAL HELSE UNGDOM • STORGATEN 38 • 0182 OSLO • TELEFON 09871 • E-POST POST@MHU.NO

Avsluttende bemerkninger

Ut over det som her er berørt er Mental Helse Ungdom svært tilfreds med utvalgets arbeid, og oppfordrer Kongen til å fremme loven for Stortinget med justering for våre merknader.

Med vennlig hilsen

Adrian Johannes Lorentsson E.F.
Landsleder

Adrian Wilhelm Kjølø Tollefsen
Generalsekretær